

"ВІЧНИЙ СОН" ЯК СЕМАНТИЧНА ГРУПА ОНІРИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В РІЗНИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

(на матеріалі української, англійської та латинської мов)

Ткаченко Ольга Андріївна,

асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено виокремленню в оніричній лексиці лексем на позначення смерті. Дослідження проведено на базі лексикографічних джерел. Розглядаються семантичні особливості оніричної лексики.

Ключові слова: онірична лексика, семантика.

Актуальність представленої роботи полягає у спробі дослідження процесу виявлення специфіки використання окремої групи оніричної лексики на матеріалі трьох різноструктурних мов, оскільки у сучасному мовознавстві наявна незначна кількість досліджень, присвячених виявленню семантичних особливостей окремих груп лексики.

Об'єктом нашого аналізу слугувала лексика на позначення сну в українській, англійській та латинській мовах, а **предметом** – семантико-тематичний аспект окремої групи оніричних лексем на позначення смерті.

Мета дослідження полягає в розкритті семантичних властивостей окремої групи оніричної лексики у трьох різноструктурних мовах.

Наукова новизна роботи полягає у спробі систематизованого аналізу окремої групи оніричної лексики у складі трьох різноструктурних мов з метою виявлення універсальних та національних чинників, які проявляються у кожній з них.

Ототожнення сну зі смертю наявне у всіх лінгвокультурах світу. Смерть завжди була однією з найзначніших загадок людства, яка є нерозкритою і до сьогоднішнього дня.

Ще за доби античності Тертуліан у своєму трактаті "Про душу" говорив про зв'язок сну зі смертю. Він стверджував, що сновидіння є елементом, який пов'язує сон зі смертю [Тертуліан, 43].

Так, зокрема у римській міфології головним божеством сну був Сон (Somnus) – антропоморфне божество, син Ночі (Nox), брат-близнюк Мора (Mors – смерть). У грецькій міфології Бог сну – Гіпнос часто зображувався разом зі своїм братом Танатосом. Досить часто у вигляді скульптур та на античних вазах можна було побачити розписи, які зображували їх разом.

У українській міфології Сон є сином Ночі та братом Смерті – "кудлатий чоловік з чотирма очима", добрий і зовсім не страшний [Войтович 2002, 495].

Досліджуючи зв'язок сну зі смертю на базі трьох різноструктурних мов (латинської, англійської та української), ми зосереджуємо свою увагу на фразеологізмах, які є складовою частиною мови та відображають внутрішній світ народу, дух мови.

Ототожнення сну зі смертю наявне у корпусі фразеологізмів трьох досліджуваних мов. Важливим для результатів нашого дослідження є те, що ототожнення сну зі смертю наявне у трьох лінгвокультурах. У трьох різноструктурних мовах на поз-

начення смерті лексема "сон" використовується з такими прикметниками, як "вічний", "останній", "непробудний". В англійській мові сон також асоціюється зі смертю. Для цього в англійській мові використовується вираз "eternal sleep" – вічний сон. Також у англійців непробудний сон порівнюється зі сном дитини та колодою. В українському корпусі ФО зустрічається евфемізм – *спочити в бозі*, що свідчить про те, що замість заборонених слів пропонуються невинні замітники. В латинській мові вживаються такі вирази, як *somnus longus, ferreus, frigidus i niger* – вічний сон, смерть; *dormitio* – сон (дрімота), перен. смерть; *sopor perpetuus* – непробудний сон, смерть; *aeternus sopor* – вічний сон, смерть.

В українській мові онірична лексика на позначення смерті виглядає наступним чином: *заснути навіки* – померти; *мертвий сон* – міцний, непробудний сон; *спати як убитий*; *сон* – смерті брат; *спочивати (спочити, почивати, почити) вічним (непробудним) сном* – бути похованим, лежати у могилі; *спочивати душею* – знаходити душевний спокій; *спати вічним (гробовим, непробудним) сном* – бути мертвим; *спочити в бозі* – померти, заснути навіки; *відійти / відходити у вічність (у довічний сон), опинитися / опинятися на Божій постелі* – померти; *облягти (бути, лежати тощо) на смертній постелі, заст.* – тяжко захворіти без надії на одужання, помирати; *знайти кінець (могілу, вічний спочинок)* – загинути, померти; *спочивати / спочити у бозі* – бути похованим, лежати у могилі; *спочити (заснути) навіки (вічним сном)* – умерти; *спочивати (спати) – спочити (заснути) навіки (вічним сном).*

Сон – смерть на базі англійських фразеологізмів є також досить чисельною: *sleep a perpetual sleep* (= *sleep the sleep that knows no waking, i. e. the sleep of death*) – вічний сон, смерть; *the last sleep* – вічний сон, смерть; *sleep that knows no breaking* – вічний сон, смерть; *to sleep like a log (або top)* – спати мертвим сном, спати як бабак, спати як убитий; *sleep like a log/baby* – міцно спати, спати як мертвий; *lay (someone) to rest* – похоронити кого-небудь; *lay (something) to rest* – позбутися чого-небудь, "похоронити чутки"; *rest in peace* – покоїтися (спочивати) з миром; *the narrow bed* – евф. могила; *the bed of dust* – могила; *one's last rest* – останній спокій, смерть; *one's last resting-place* – могила; *dead sleep* – глибокий сон (спати мертвим сном); *dead to the world=sleep like a log* – спати мертвим сном; *May he rest in peace!* – Нехай він спочине в мирі!; *never-ending sleep (sleep that knows not breaking)* – вічний сон, смерть; *sleep in the grave* – спати мертвим або вічним (гробовим, непробудним) сном, заснути навіки.

Сон – смерть у латинській мові виражений наступними фразеологічними одиницями: *requiescere molli somno* – покоїтися; *soporem morti consociare* – об'єднувати сон зі смертю (померти у ві сні); *sopori dare* – вбивати; *mors laborum ac miseriarum quies est* – смерть – відпочинок від страждань і нещастя; *somnus frater mortis est* – сон є братом смерті; *omnes una manet nox (manet omnes una nox)* – усіх чекає одна й та сама ніч (смерть); *hic requiescit...на надгробках: тут спочиває...; felicis ossa quiescant* – покоїтися; *quiete i leto sopitus* – померлий; *utero incubat hasta* – покоїтися.

Говорячи про померлих у трьох різних мовах, слід звернути увагу на особливості вживання оніричної лексики на базі наступних прикладів. В англійській мові вживається вираз: *May he rest in peace!* – *Хай спочиває в мирі!* В українській мові про померлого говорять, що він *заснув вічним сном*. В латинській мові був у вжитку вираз *Requiescat in pace!* – *Хай упокоїться в мирі!* Це була заключна формула заупокійної молитви і загальноновживаний напис на надгробних пам'ятниках. Також існувало й інше твердження: *Requiescat in pace!* – *Хай упокоїться у смолі!* Вживалося іронічно (на адресу грішників, ворогів). Був у вжитку також і вираз – *Ossa placide quiescant!* *Хай кістки покояться в мирі!* Існували також написи на надгробках: *Hic quiescit, qui nunguat quievit, tace!* – *Тут відпочиває (спочиває) той, хто ніколи не відпочивав, дотримуйся тиши!* або "*Hic jacet...*" – "*Тут спочиває...*".

Таким чином, семантична група в оніричній лексиці на позначення смерті у трьох різноструктурних мовах має чітко окреслені межі. У лексико-семантичній групі на позначення вічного сну присутнє нечисленне ядро, яке у кожній з трьох мов є стабільним у своєму значенні.

Перспективним є подальший, більш детальний розгляд оніричної лексики у співставленні трьох різноструктурних мов, а також вивчення її лінгвокультурних витоків.

Стаття посвячена виділенню в оніричній лексиці лексем, обозначаючих смерть. Исследование проведено на базе лексикографических источников. Рассматриваются семантические особенности онірической лексики.

Ключевые слова: онірическая лексика, семантика.

Article is devoted to oneiric vocabulary linked with death on the material of three languages. Research was carried out on the basis of lexicographical sources. The semantic features of oneiric lexics were looked upon.

Key words: oneiric vocabulary, semantics.

Література:

1. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. – 2-е вид., випр. – К. : Т-во "Знання", 2005. – 1056 с.
2. *Бабич Н. Д.* Фразеологія української мови / Н. Д. Бабич. – Чернівці, 1971. – 91с.
3. *Баранцев К. Т.* Англійські прислів'я та приказки : посіб. для учнів ст. класів серед. школи / К. Т. Баранцев ; ред.: В. Я. Шашкевич, Л. О. Костюченко. – К., 1959.
4. *Баранцев К. Т.* Англійські прислів'я та приказки / К. Т. Баранцев. – Вид. 2-ге, допов. – К., 1973. – 174 с.
5. *Вознюк Леся.* Англо-американські прислів'я та приказки (English-American Proverbs and Sayings) / Л. Вознюк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 224 с.
6. *Войтович В. М.* Українська міфологія / В. М. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
7. *Дворецкий И. Х.* Латинско-русский словарь / Иосиф Хананович Дворецкий. – М. : Русский язык, 1976. – 1096 с.
8. *Калашиник В. С., Колоіз Ж. В.* Словник фразеологічних антонімів української мови / В. С. Калашиник, Ж. В. Колоіз. – К. : Довіра, 2001. – 284 с.
9. *Дубенко О. Ю.* Англо-американські прислів'я та приказки : посіб. для студ. та викл. вищ. навч. закл. / О. Ю. Дубенко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 416 с.
10. *Костомаров М. І.* Слов'янська міфологія / М. І. Костомаров ; упоряд. І. П. Бетко, А. М. Полотай ; вступна ст. М. Т. Яценка. – К. : Либідь, 1994. – 384 с.

11. *Кунин А. В.* Англо-русский фразеологический словарь : в 2 кн. / А. В. Кунин. – Изд. 3-е, испр. – М. : Сов. Энциклопедия, 1967. – 1264 с.
12. Латинська фразеологія : словник-довідник / авт.-уклад. П. І. Осипов. – К. : Академвидав, 2009. – 344 с.
13. *Муссемус В.* Русско-латинский словарь / В. Муссемус. – Репр. изд. – М. : Лист Нью, 2003. – 464 с. – Серия "Классика".
14. *Олійник І. С., Сидоренко М. М.* Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – Х. : Прапор, 1997. – 462 с.
15. Словарь латинских крылатых слов и выражений / состав. В. Левинский, И. Смирнов. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2003. – 608 с.
16. Словник фразеологічних синонімів / М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. В. О. Винника. – К. : Рад. шк., 1988. – 200 с.
17. Слов'янський світ. Ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їхніх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів / [упор. О. А. Кононенко]. – К., 2008. – 784 с.
18. *Тертуліан.* Про душу / Тертуліан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tertullian.org/latin/de_anima.htm.
19. *Удовиченко Г. М.* Фразеологічний словник української мови : у 2 т. / Г. М. Удовиченко. – К., 1984.
20. Українські приказки, прислів'я і таке інше / уклад М. Номис ; упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.